Diagramy klas i obiektów

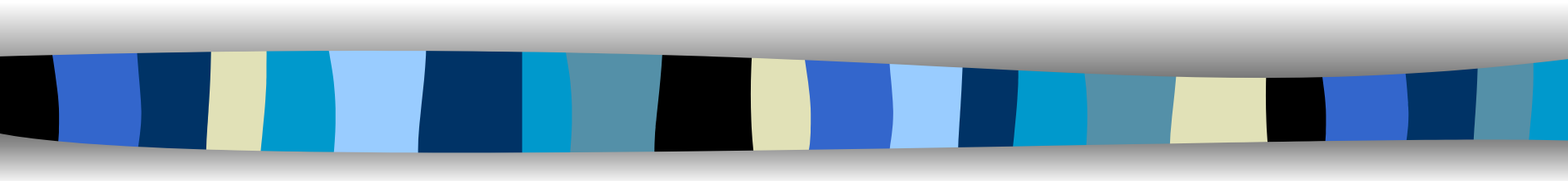

zastosowanie do modelowania w języku UML

Agnieszka Niegowska
&
Grzegorz Widziszowski

Klasy

Klasa jest miejscem przechowywania cech obiektów, które są niezmienne (inwariantów). Klasa **nie jest** zbiorem obiektów i **nie jest** definicją zbioru obiektów. Stosunek klasa/podklasa oznacza, że obiekty podklasy posiadają wszystkie inwarianty nadklasy, plus swoje inwarianty. Np. klasa *Student* ma wszystkie inwarianty klasy *Osoba*, plus niektóre własne.

najważniejsze inwarianty	**nazwa**	językowy identyfikator obiektu
	typ	czyli statyczna budowa obiektu (atrybuty)
	metody	operacje, które można wykonać na obiekcie
inne możliwe	**zdarzenia lub wyjątki**	mogące zajść w operacjach na obiekcie
	lista eksportowa	określająca, które atrybuty dostępne są z zewnątrz
	Ograniczenia	którym msi podlegać każdy obiekt
	...	

Diagramy klas

- są odmianą klasyczną diagramów encja-związek (entity-relationship) rozbudowanymi o nowe elementy
- dużo oznaczeń o charakterze pomocniczym (np.: notatki i ograniczenia)
- rodzajem diagramów klas są diagramy pakietów (package diagrams)

Żadna klasa nie żyje w izolacji – działa w kooperacji z innymi, aby zrealizować działanie niemożliwe do wykonania w pojedynkę

Diagram klas służy do zobrazowania współpracy klas.

Zastosowanie diagramów klas

zapis modelu pojęciowego

reprezentują pojęcia w dziedzinie zastosowań, które aktualnie podlegają analizie – sformalizowana wizja wyobrażeń powstających podczas myślenia nad problemem

sformalizowana specyfikacja danych i metod

dotyczy opisu zewnętrznego oprogramowania bez szczegółów implementacyjnych

implementacja

może bezpośrednio służyć jako graficzny środek pokazujący szczegóły implementacji

Tworzenie diagramu klas

- Identyfikacja klas i obiektów
- Identyfikacja związków pomiędzy klasami
- Identyfikacja i definiowanie pól (atrybutów)
- Identyfikacja i definiowanie metod i komunikatów

kolejność wykonywania nie jest ustalona i zależy zarówno od stylu pracy, jak i od konkretnego problemu.

Dobrze zbudowany diagram klas:

- uwypukla jeden statyczny aspekt perspektywy projektowej systemu
- obejmuje tylko byty niezbędne do zrozumienia tego aspektu
- zawiera szczegóły odpowiednie do przyjętego poziomu abstrakcji, z dodatkami koniecznymi do zrozumienia tego, na czym zależy projektantowi
- nie jest zbyt ogólny

Reprezentacja graficzna

Klasa obrazowana jest za pomocą podzielonego na części prostokąta – każda część reprezentuje inwarianty o zbliżonym przeznaczeniu

Na diagramie klasy dodatkowo określa się widoczność atrybutów i metod przez umieszczanie przed nimi odpowiedniego symbolu:

+ publiczne *(public)*

- prywatne *(private)*

chronione *(protected)*

Dziedziczenie

Obiekt pod-klasy automatycznie dziedziczy wszystkie atrybuty, metody, asocjacje i agregacje z wszystkich jej nadklas.

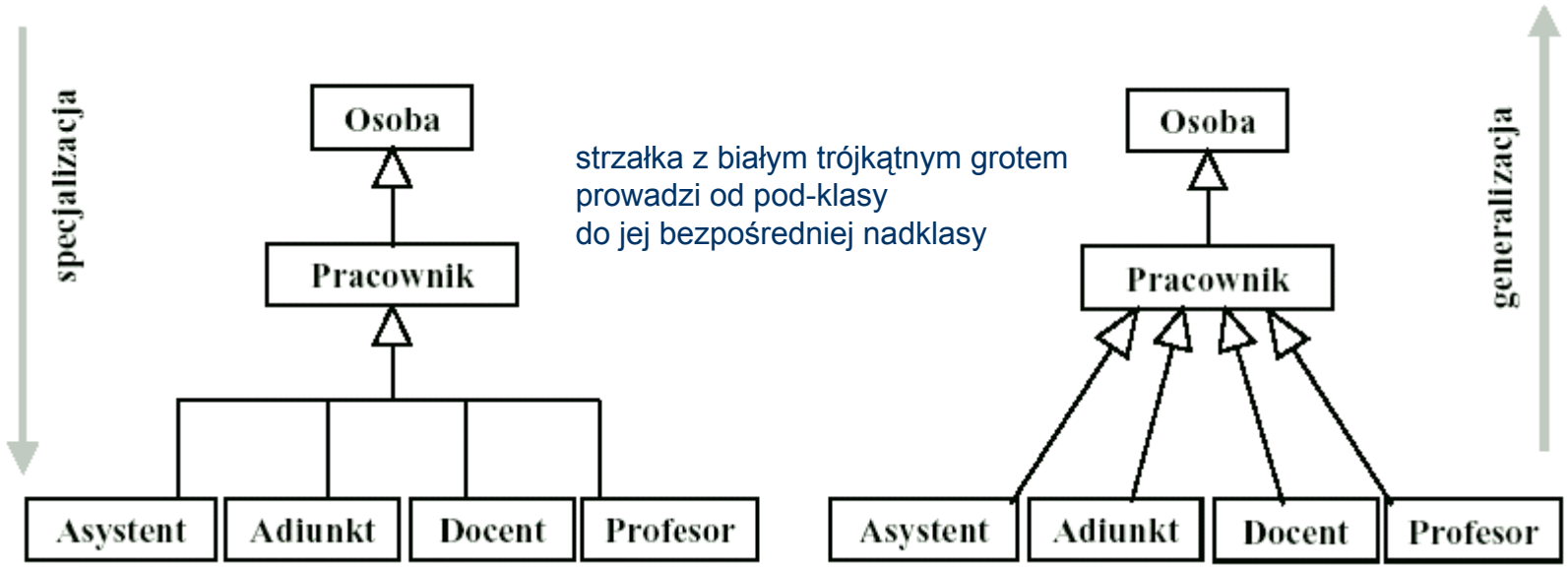

SPECJALIZACJA
– budowa pojęć bardziej szczegółowych, gdy mamy bardziej ogólne

GENERALIZACJA
– budowa pojęć bardziej ogólnych, gdy mamy bardziej szczegółowe

Dziedziczenie wieloaspektowe

Stosuje się specjalne oznaczenia, gdy zakresy znaczeniowe klas nie są rozłączne. Można wtedy zadeklarować ***aspekt*** według którego specjalizuje się dany obiekt oraz oznaczyć ten fakt

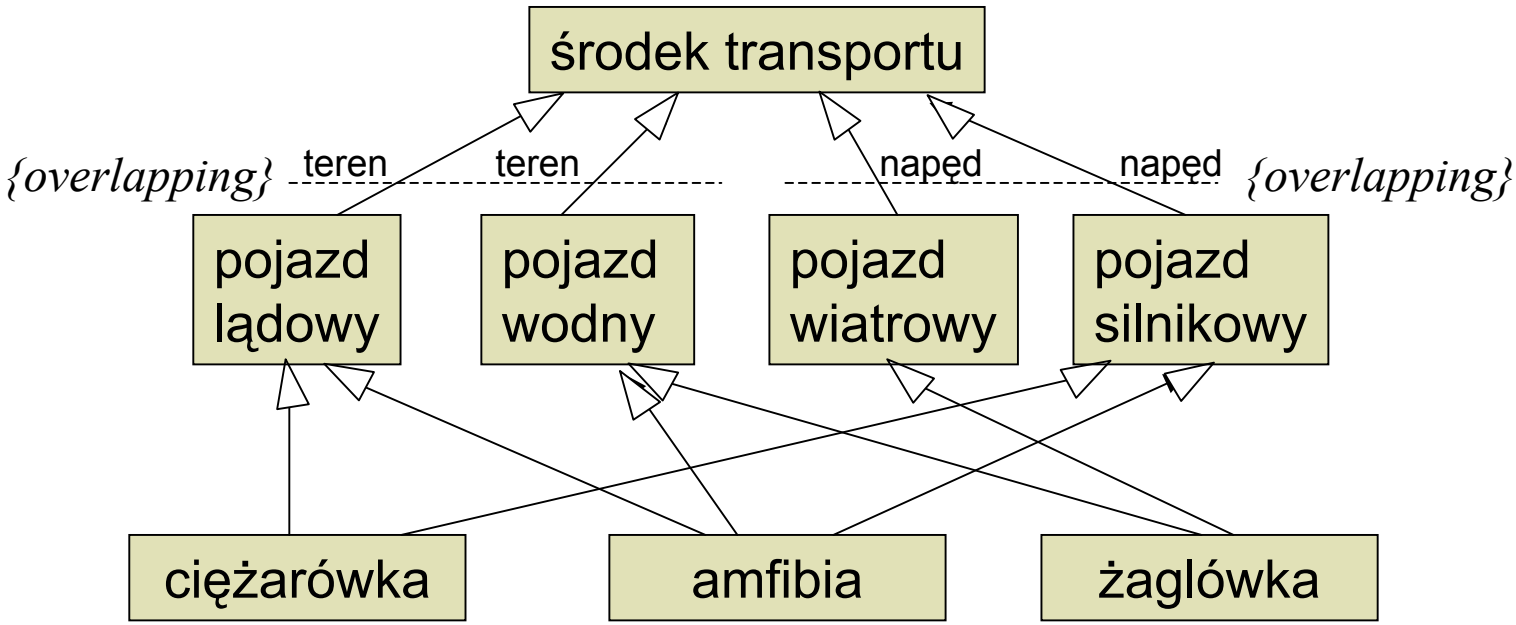

overlapping – podział nierozłączny (przecięcie zakresów znaczeniowych nie jest zbiorem pustym)

Dziedziczenie wieloaspektowe

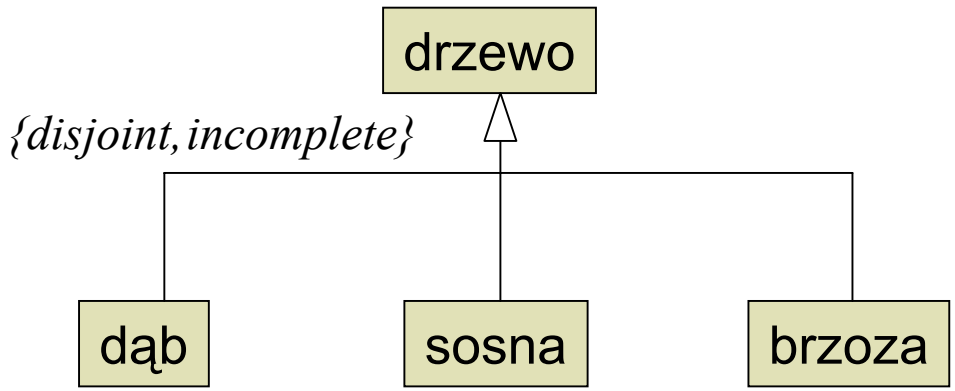

Dodatkowo można również odnotować fakty, że:

- podklasy są rozłączne *(disjoint)*
- nie pokrywają całego zakresu znaczeniowego ich nadklasy *(incomplete)*

Dziedziczenie wielokrotne

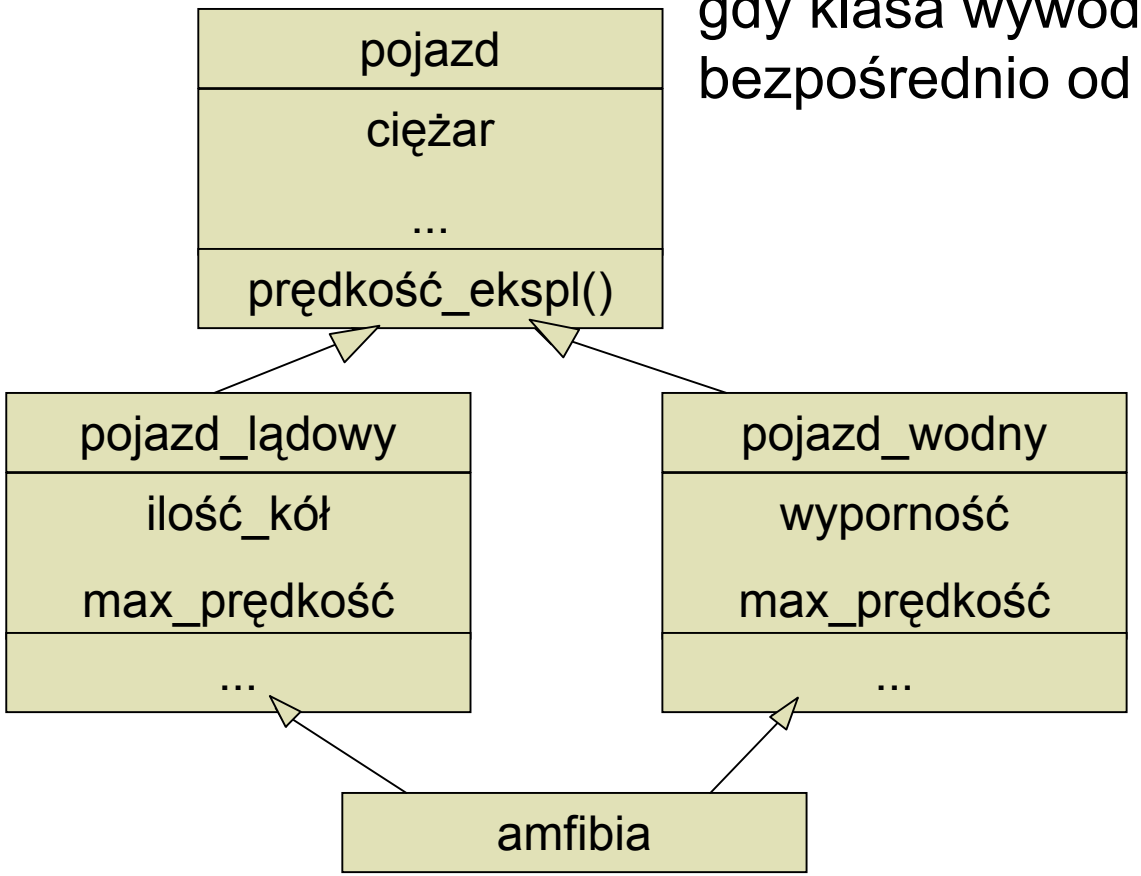

gdy klasa wywodzi się bezpośrednio od **więcej niż 1** klasy

Wielokrotnie dziedziczenie prowadzi do anomalii i wad koncepcji. W większości anomalie są konsekwencją faktu, że przy pomocy wielodziedziczenia próbuje się opanować koncepcję dynamicznych ról obiektu.

Ograniczenia

Na diagramie klas można zawrzeć ograniczenia dotyczące klas oraz związków między nimi.

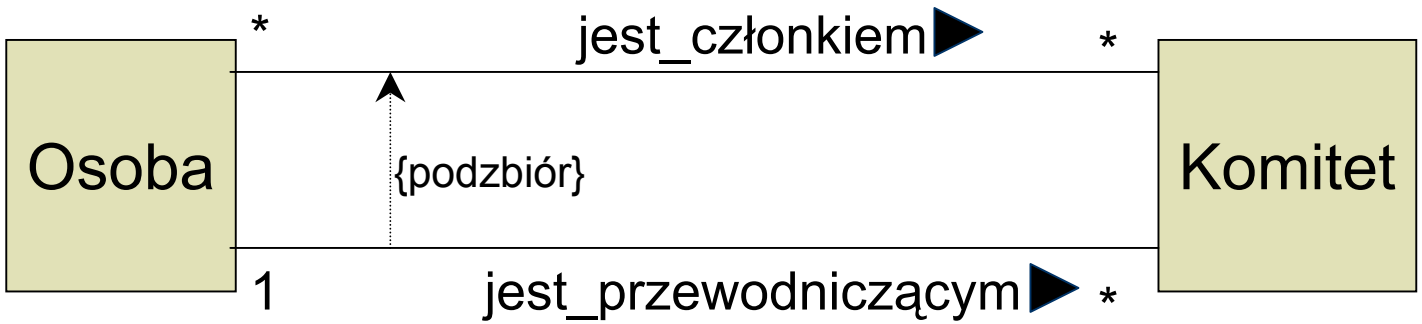

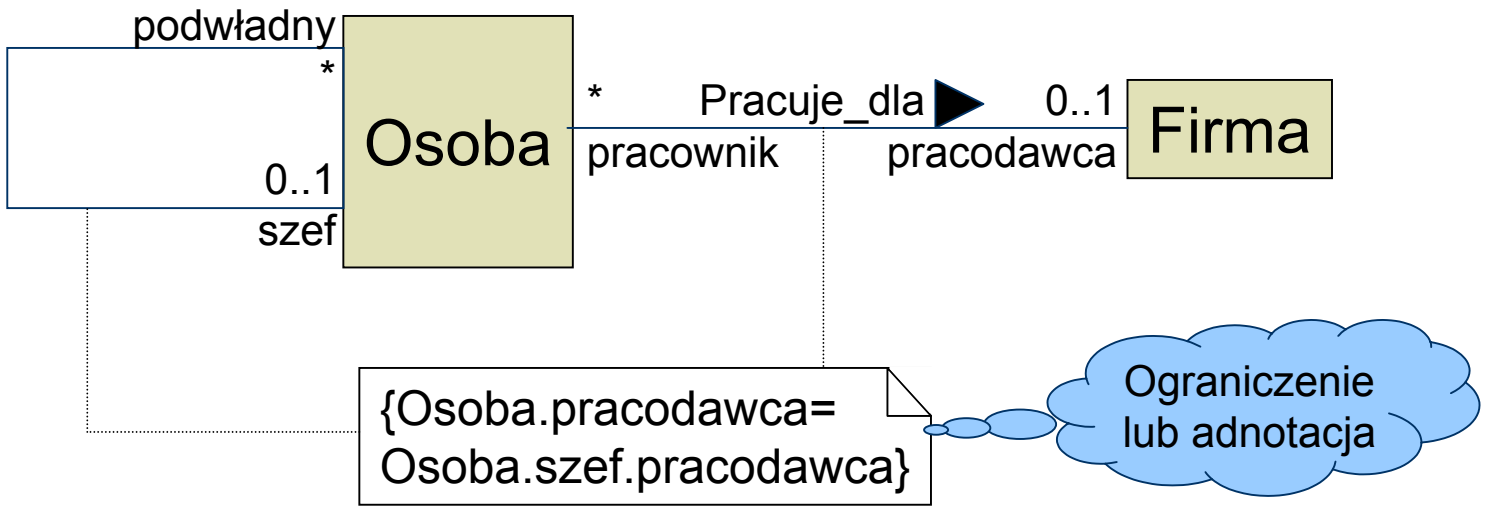

Szablony klas

Niektóre języki obiektowe, wśród nich C++, wprowadzają użyteczne pojęcie klasy parametryzowanej (zwane też szablonem, *template*). UML wprowadza specjalne oznaczenie dla klas parametryzowanych, które może być użyte w diagramie klas.

```
class Zbiór <T> {
                    void wstaw ( T nowyElement );
                    void usuń ( T pewienElement );
}
```

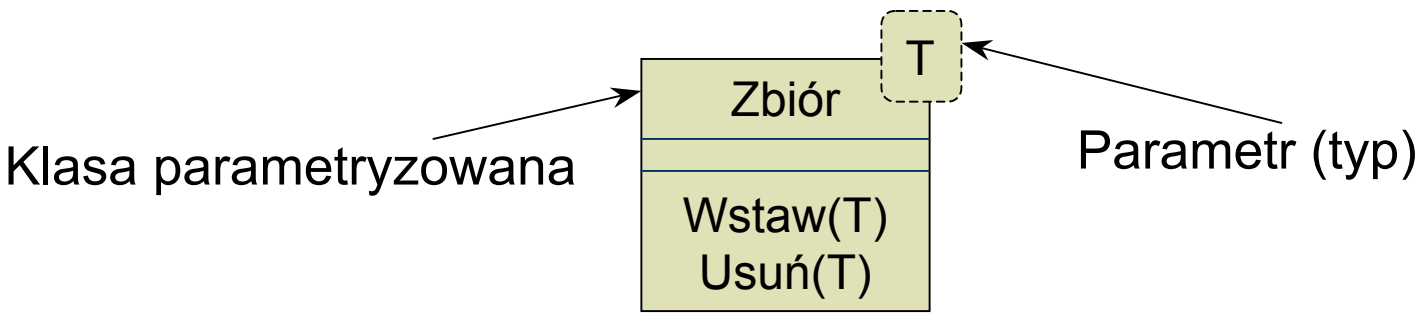

Asocjacje

czyli powiązania pomiędzy obiektami klas

Poniżej widoczny jest przykład specyfikacji asocjacji pomiędzy obiektami klasy *Osoba* i obiektami klasy *Firma*. Czarny trójkącik określa kierunek wyznaczony przez nazwę powiązania.

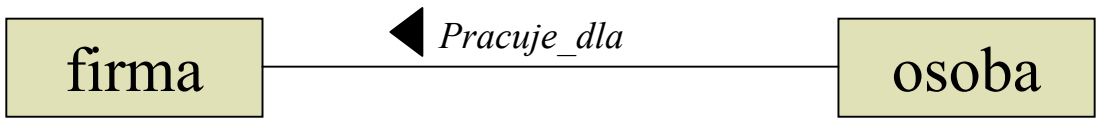

Asocjacje mają nazwy, które wyznaczają znaczenie tej asocjacji w modelu pojęciowym. Jeżeli to znaczenie jest oczywiste, wówczas nazwę asocjacji można pominąć.

Asocjacje - liczność

Asocjacje mogą być wyposażone w oznaczenia liczności:

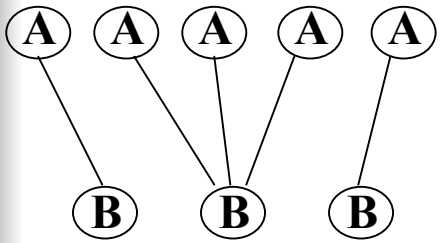

A→B : min=1, max=1
B→A : min=1, max=N

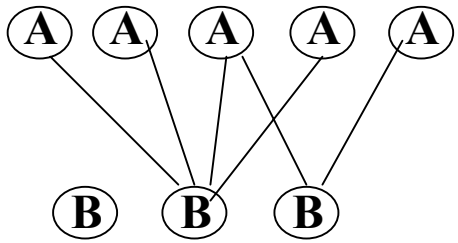

A→B : min=1, max=N
B→A : min=0, max=N

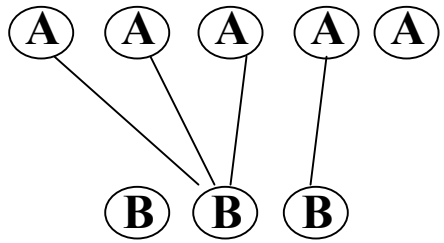

A→B : min=0, max=1
B→A : min=0, max=N

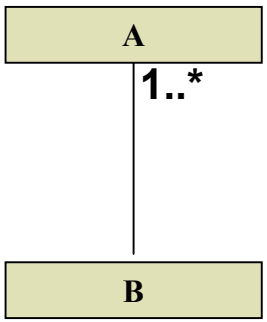

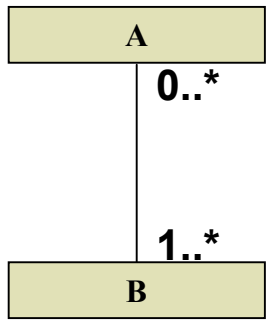

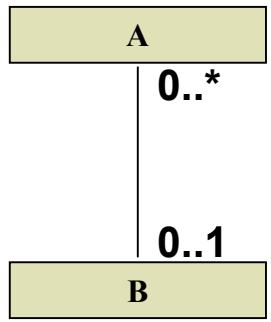

Liczność oznacza, ile obiektów innej klasy może być powiązane z jednym obiektem danej klasy (para liczb oznaczająca ilość minimalną i maksymalną)

Przykład

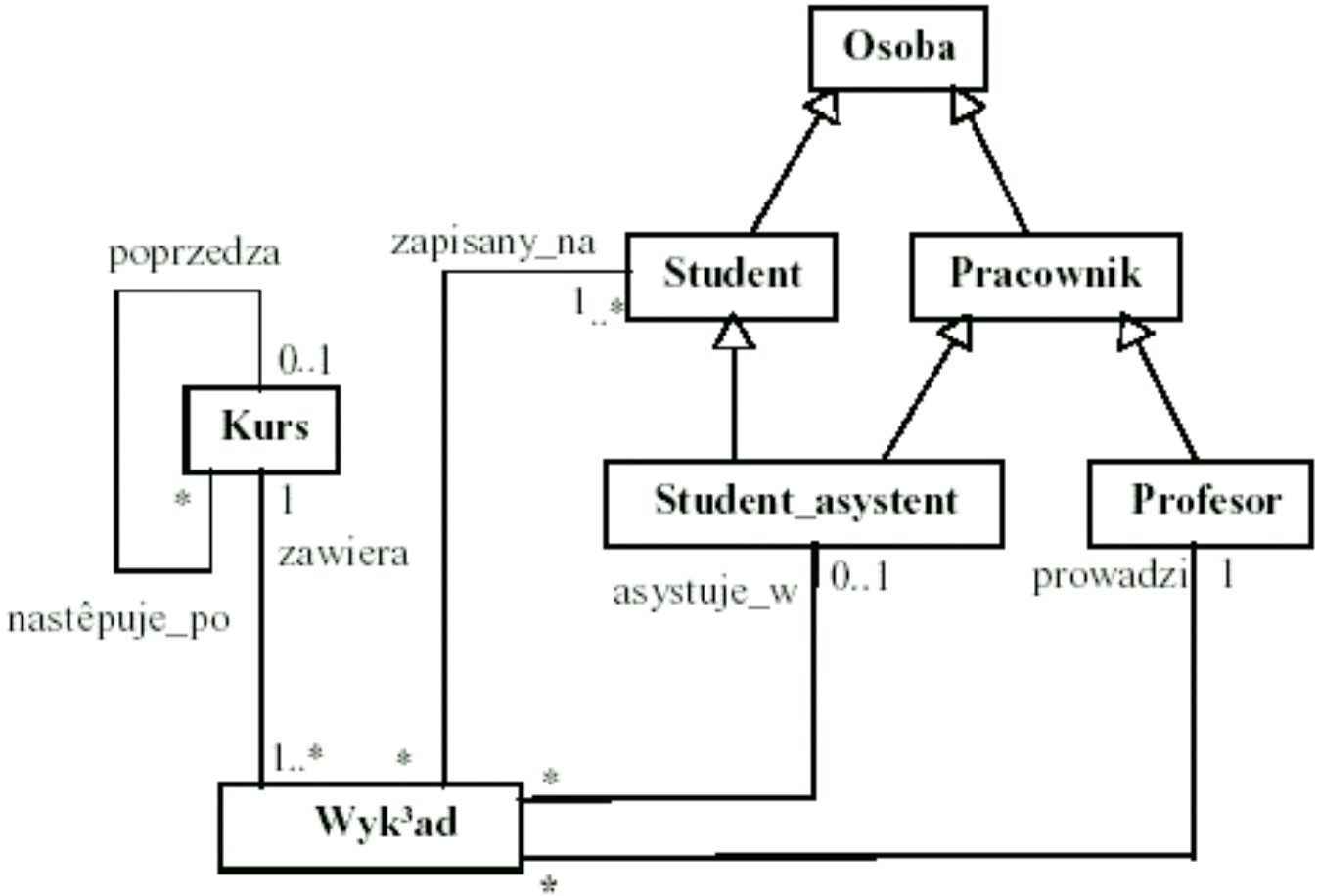
Osoba
Student
Pracownik
Student_asystent
Profesor
Kurs
Wyk³ad
poprzedza
0..1
*
1
zawiera
nastêpuje_po
zapisany_na
1..*
*
1..*
*
asystuje_w
0..1
prowadzi
1
*
*

To już połowa

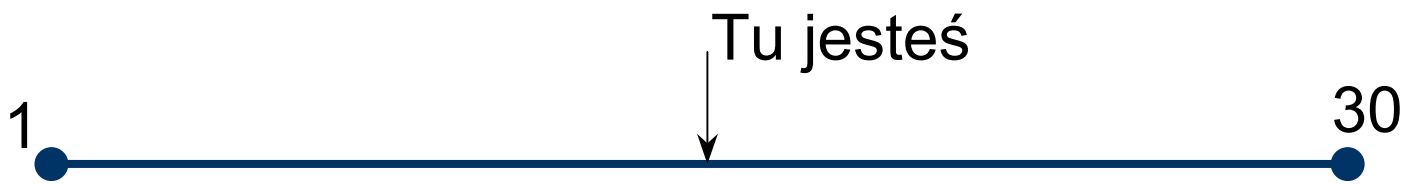

Asocjacje – nazwy ról

Asocjacje mogą być także wyposażone w dodatkowe nazwy ról (przy odpowiednich końcach).

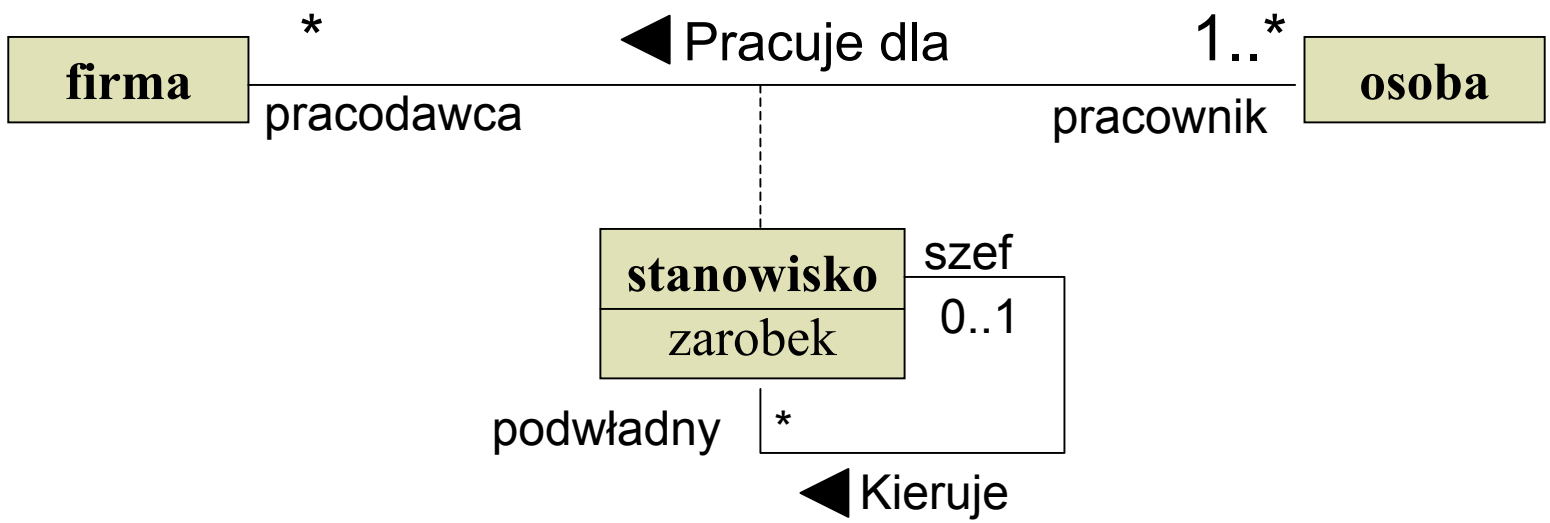

Asocjacje mogą posiadać atrybuty. W tym celu przewidziano linię przerywaną łączącą daną asocjacją z klasą, określaną jako: „klasa asocjacji”. Wewnątrz klasy asocjacji można zdefiniować atrybuty, operacje i inne cechy asocjacji. Klasa asocjacji może być uważana za samodzielną klasę - w szczególności podlega związkom dziedziczenia i asocjacji. Asocjacje mogą być również n-arne (oznaczenie - pusty w środku romb).

Asocjacje skierowane

Na diagramach UML można zaznaczyć kierunek nawigacji wzdłuż danej asocjacji

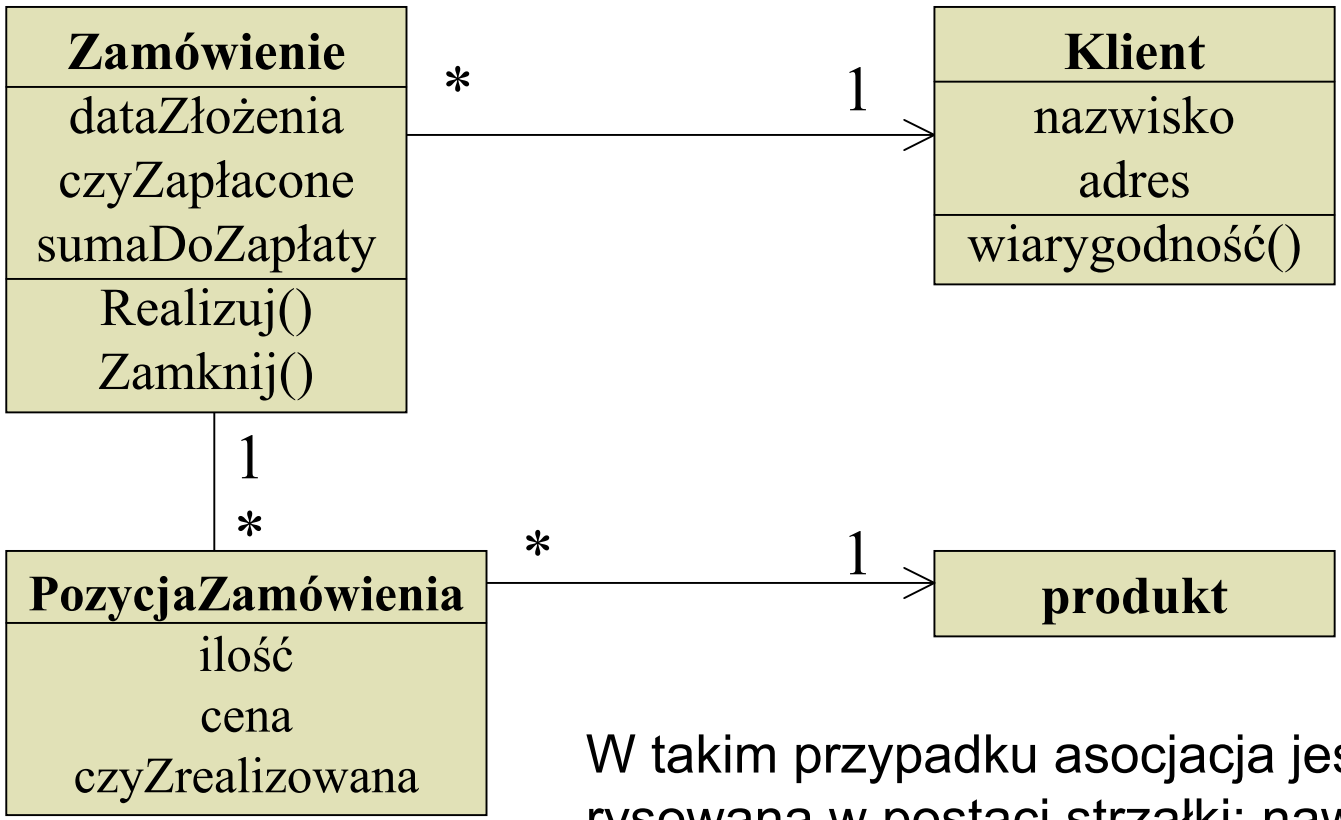

W takim przypadku asocjacja jest rysowana w postaci strzałki; nawigacja jest możliwa zgodnie z jej kierunkiem, ale nie odwrotnie.

Agregacje

szczególny przypadek asocjacji wyrażający zależność: część – całość.

Oznacza się je za pomocą pustego rombu.

Przykład 1

samochód jest agregatem swoich części

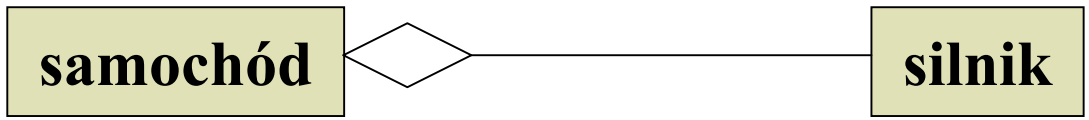

Przykład 2

Klasa emerytowanych pracowników dziedziczy zarówno od klasy Emeryt, jak i od klasy Pracownik, wówczas obiekt emerytowanego pracownika zawiera jako swoją „część” inny obiekt grupujący informację o cechach osoby jako emeryta.

Mówi się, że obiekty pracownika i emeryta pozostają ***w związku agregacji*** (emeryt „jest częścią” pracownika).

Kompozycja

bardziej restrykcyjna agregacja

dana część może należeć tylko do jednej całości

Co więcej, część nie może istnieć bez całości
– pojawia się i jest usuwana wraz z całością.
Zatem usunięcie całości powoduje automatyczne usunięcie wszystkich części związanych z nią związkiem kompozycji.

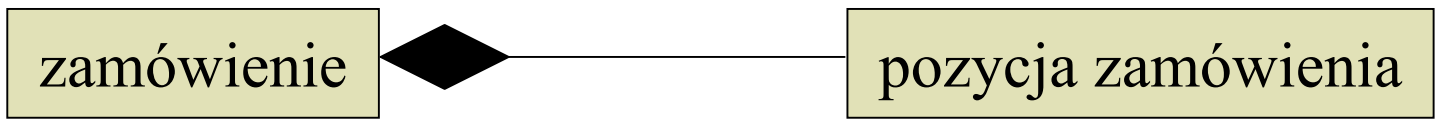

Kompozycje oznacza się za pomocą wypełnionego rombu.

Przykład–agregacja i kompozycja

Każde wystąpienie obiektu *Punkt* należy do obiektu *Wielobok* albo do obiektu *Okrąg* - nie może należeć do dwóch obiektów naraz a usunięcie obiektu *Wielobok (Okrąg)* powoduje kaskadowe usunięcie wszystkich związanych z nim obiektów *Punkt*.

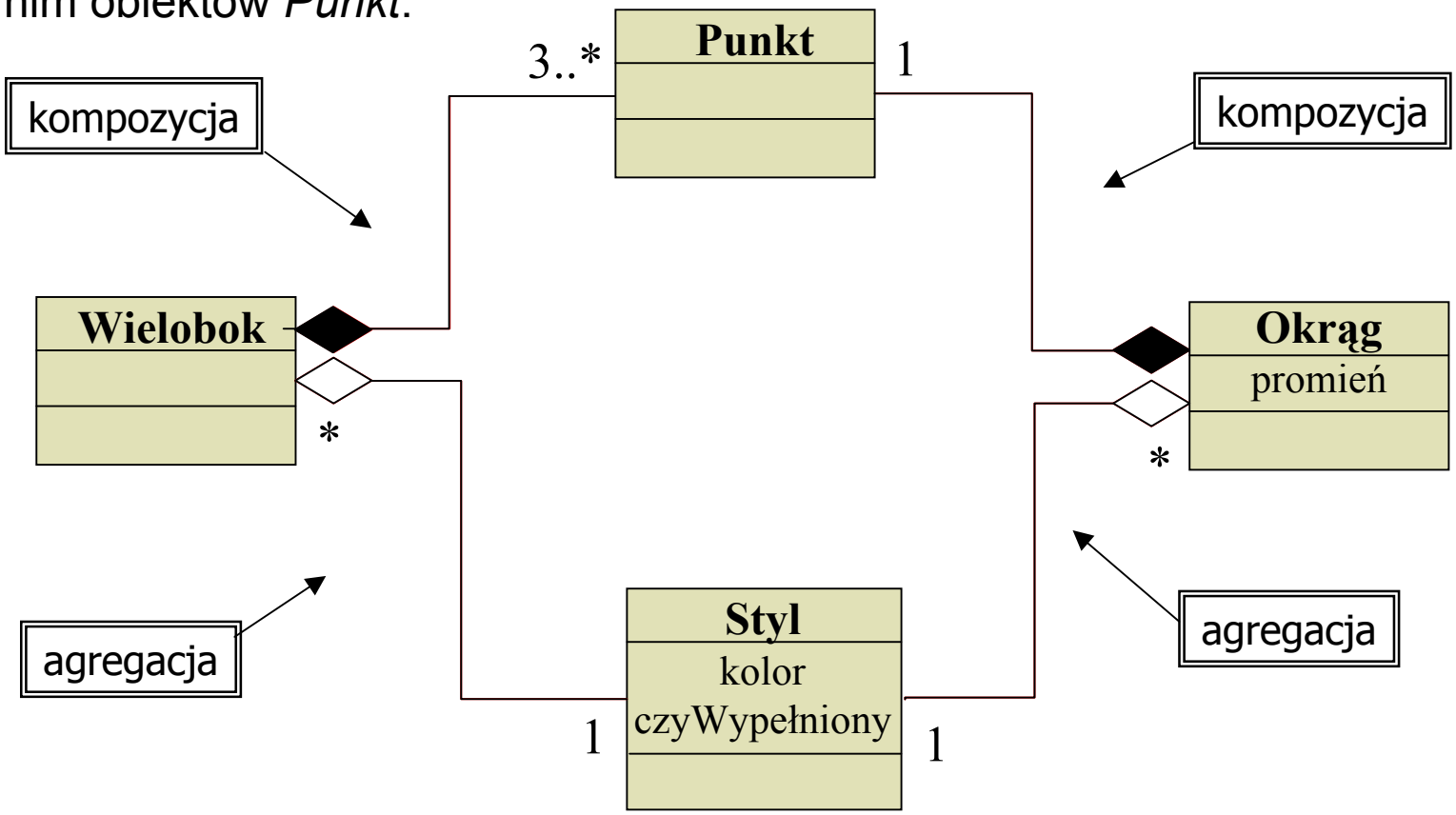

Wystąpienie obiektu *Styl* może być dzielone przez wiele obiektów *Wielobok* i *Okrąg,* których usunięcie nie powoduje usunięcia związanego z nimi obiektu *Styl*.

Różna postać zapisu kompozycji

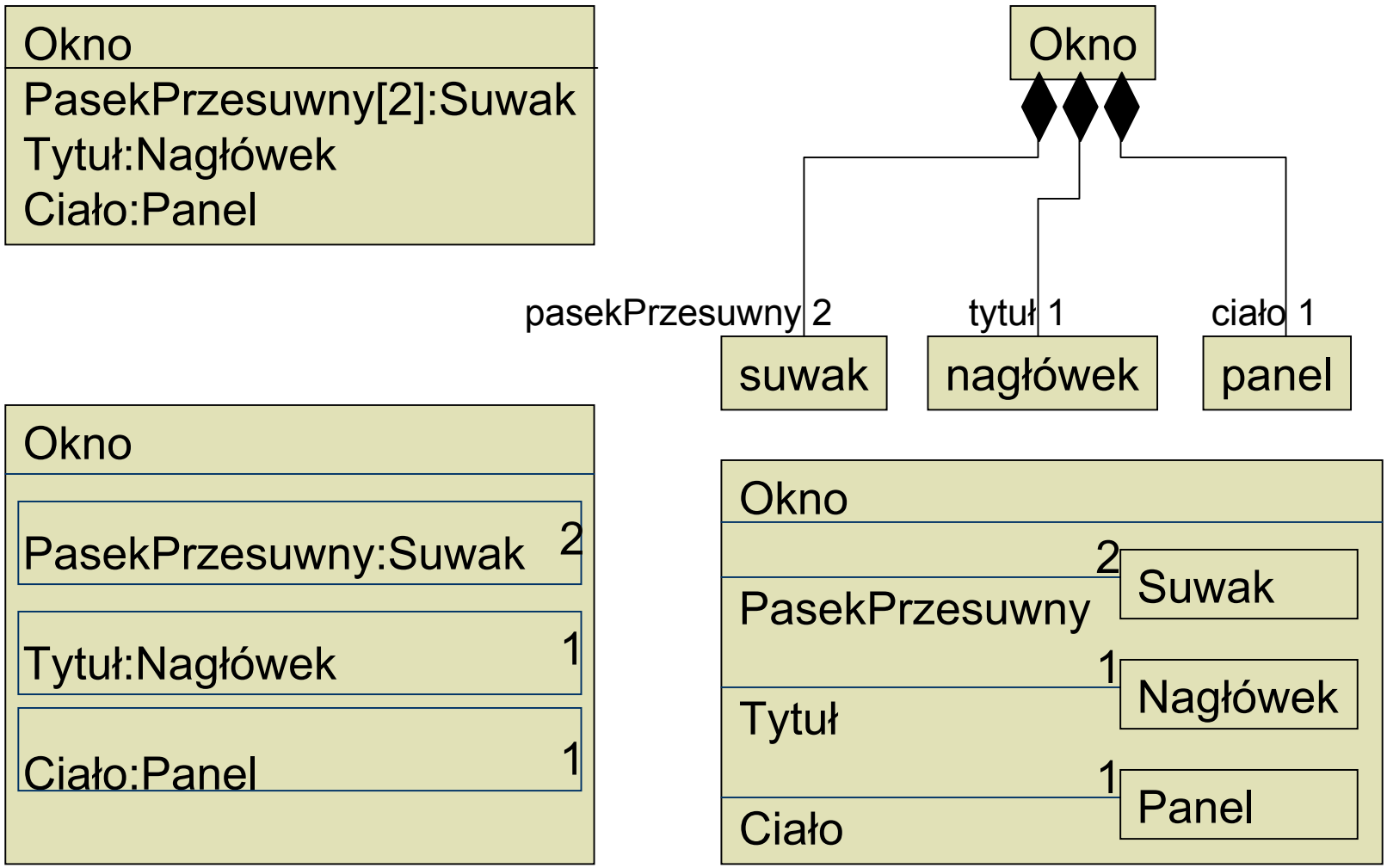

Stereotypy

Idea : ustalenie meta-klasyfikacji obiektów
i wprowadzenie oznaczeń graficznych a nią zgodnych

Oznaczeniami są **ciągi znaków** wewnątrz nawiasów « »(np. «control object»)
Mogą one występować w różnych kontekstach oraz mogą być zastąpione przez specjalne **ikony**.(nie są określone - mogą być dowolnie wybrane)

Wewnątrz diagramów klas mogą występować stereotypy klas, asocjacji i generalizacji, itd. Stereotypy są pewnymi wspólnymi nazwanymi własnościami tych bytów, dzięki czemu ich definicja może ulec uproszczeniu lub uszczegółowieniu.

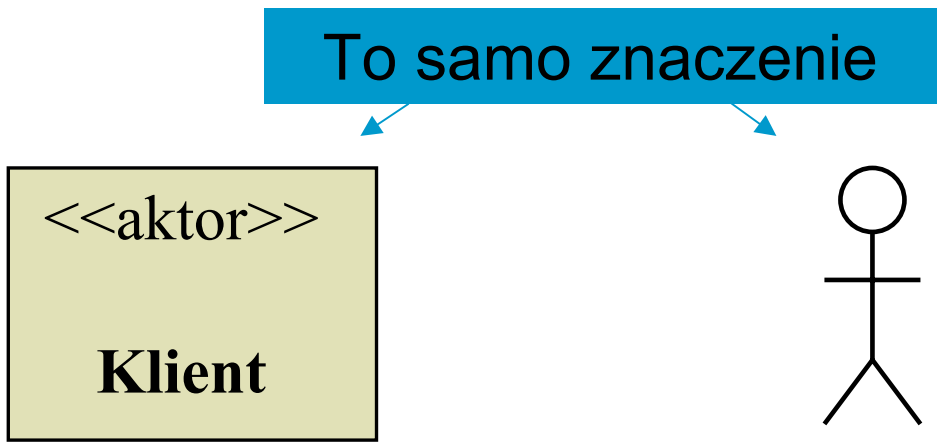

Rodzaje stereotypów

WĘZŁÓW

KLAS I OBIEKTÓW
- *zdarzenie*
- *wyjątek*
- *interfejs*
- *metaklasa*
- *udogodnienie*

TYPU OBIEKTÓW
- *obiekty rzeczywiste*
- *obiekty sterujące*
- *obiekty interfejsu*

PAKIETÓW

ZADAŃ
- *proces*
- *wątek*

Przykład równoważnych oznaczeń:

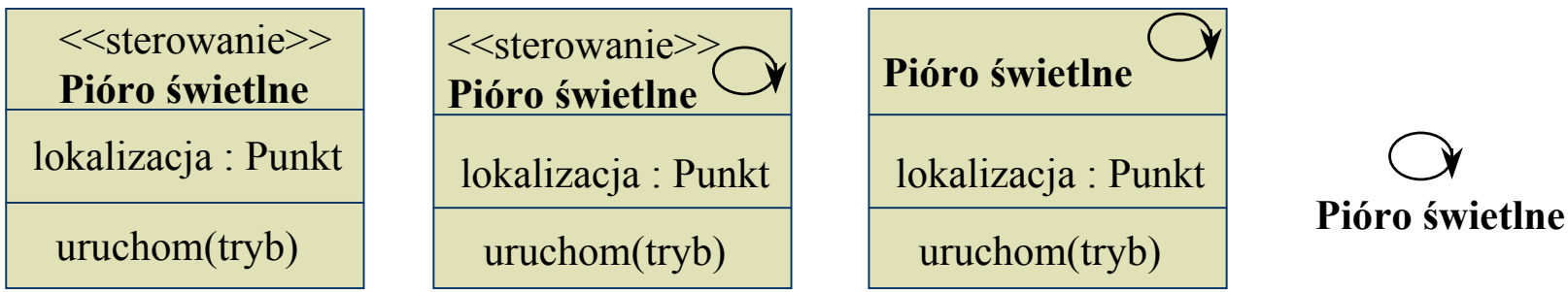

Diagramy obiektów (Object diagram)

podobne do diagramu klas, przedstawiają jednak nie klasy, tylko konkretne obiekty będące **instancjami klas** systemu.

Z punktu widzenia notacji diagramy obiektów używają elementów zapożyczonych z diagramów klas, chociaż często używają prostszej notacji.

Skupiają się na obiektach a nie na związkach pomiędzy klasami. Większość z nich używa wyłącznie obiektów i asocjacji.

Diagram jest więc wizualizacją hipotetycznego stanu systemu podczas jego działania. Służy do tworzenia przykładów pomagających zrozumieć diagram klas a przede wszystkim powiązań w nim występujących.

Obiekty i asocjacje

OBIEKTY są identyfikowane poprzez umieszczenie przykładowej nazwy poprzedzonej dwukropkiem ‘**:**’ przed nazwą klasy, którą reprezentują

```
nazwa_obiektu : nazwa_klasy
---------------------------
nazwa_atrybutu1 = wartość_atrybutu1
nazwa_atrybutu2 = wartość_atrybutu2
...
nazwa_atrybutuN = wartość_atrubutuN
```

ASOCJACJE oznaczane są za pomocą odcinków łączących obiekty. Na odcinkach tych dodatkowo umieszcza się nazwy asocjacji.

Przykład diagramu obiektów

Diagram reprezentuje Jasia Kowalskiego i jego ulubieńców. Jaś ma 10 lat i mieszka we Wrocławiu. Opiekuje się dwoma zwierzakami: psem-Reksiem i kanarkiem-Tweedym

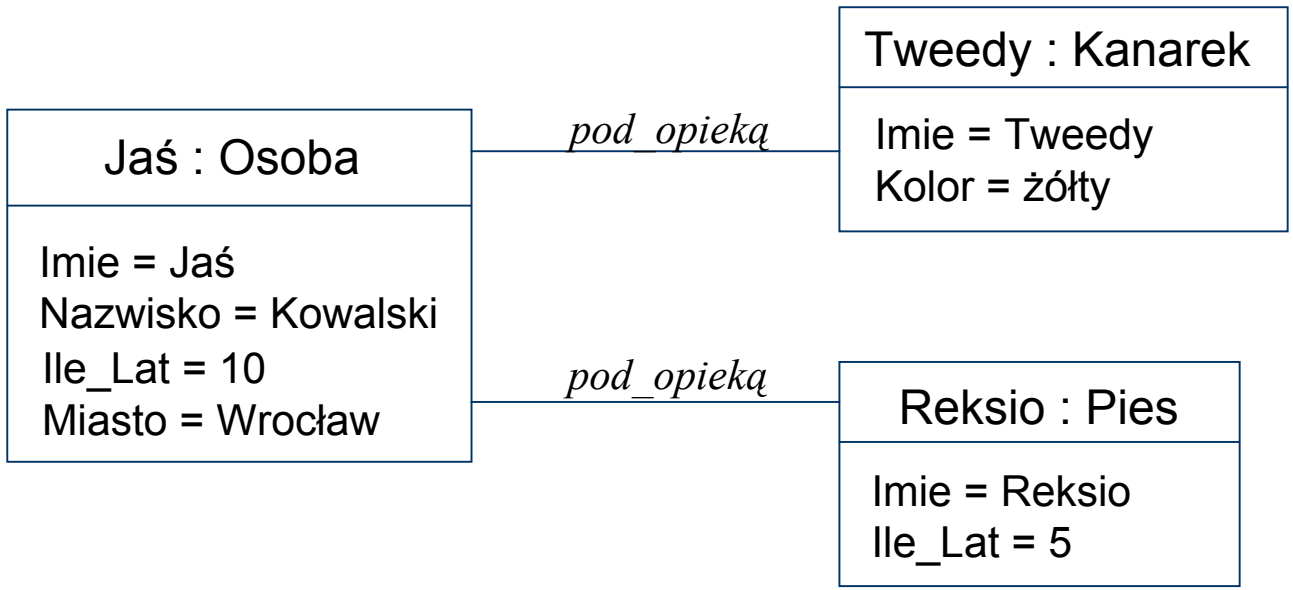

Diagramy pakietów

•Pakiety są zestawami elementów modelu wraz z zachodzącymi pomiędzy nimi zależnościami.

•Diagramy pakietów mogą być istotne dla dużych projektów, składających się z wielu modułów funkcjonalnych ze złożonymi zależnościami pomiędzy modułami.

• Pakiety mogą być zagnieżdżane. Zależności pomiędzy pakietami są przedstawiane w postaci strzałki z przerywaną linią.

•Pakiety są traktowane jako obiekty należące do swoich klas, które mogą podlegać związkom dziedziczenia.

Diagramy pakietów

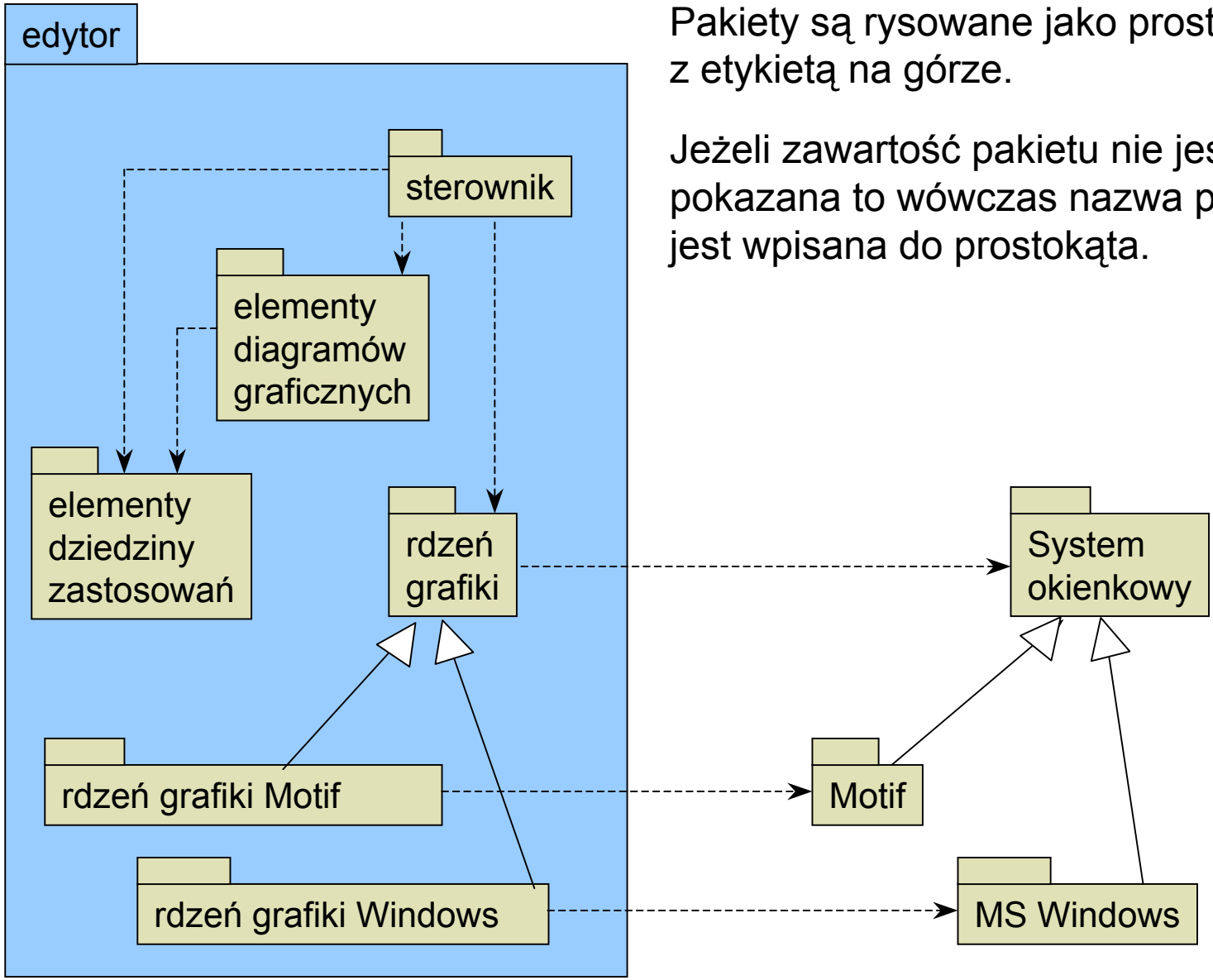

Pakiety są rysowane jako prostokąty z etykietą na górze.

Jeżeli zawartość pakietu nie jest pokazana to wówczas nazwa pakietu jest wpisana do prostokąta.

Koniec